

CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY

Нечути истории

Преживяната реалност на ромите на пробация в
България

Съдържание

Методология
Контекст на
изследването

Основни теми:

- идентичност и личен опит
- пол и интерсекционалност
- социално-икономически предизвикателства
- преживявания по време на пандемията от COVID-19

- отношения със системата за пробация
- решения и надежди
- дискриминация и расизъм
- механизми за устойчивост и подкрепа
- стремежи и послания за социална промяна

Ключови изводи
и препоръки

Дизайн на изследването

- Качествен подход
- Полуструктурирани интервюта, включено наблюдение, наративен анализ.

Избор на извадка и участници

- Целева група: Роми лица на пробация и членове на техните семейства
- Критерии за включване - населени места - жени на пробация и интерес
- Метод на вземане на извадка: целеви + метод на „снежната топка“

Работа на терен накратко

81
интервюирани

- 4
населени
места:
- Бяла Слатина: 20 души
 - Плевен: 21 души
 - Пловдив: 20 души
 - София: 20 души

Целенасочена
стратегия за
извадка с цел
приоритизиране
на жените

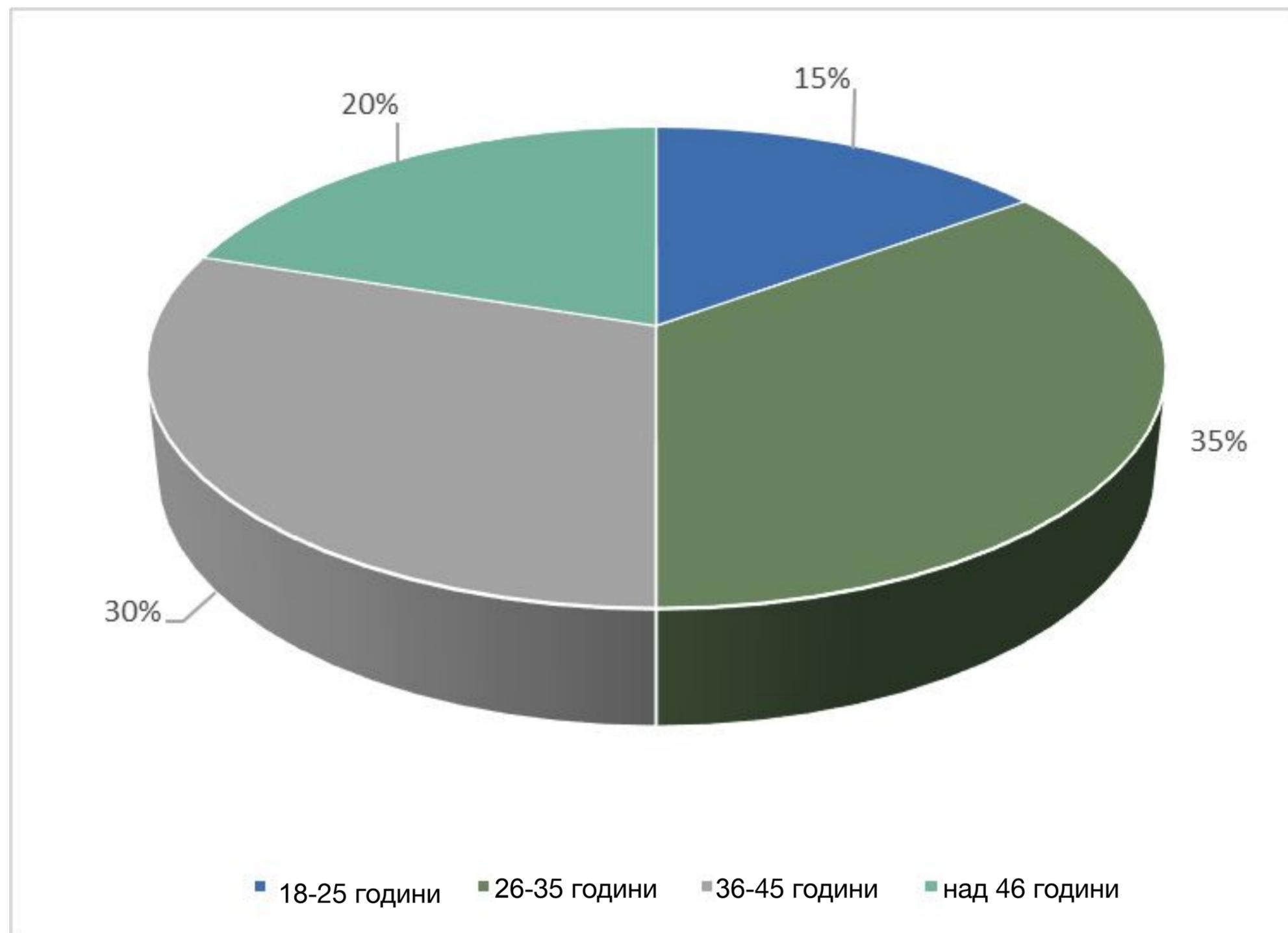
Продължителност:
45 - 120 минути

Възрастов
диапазон: от
19 до 86
години

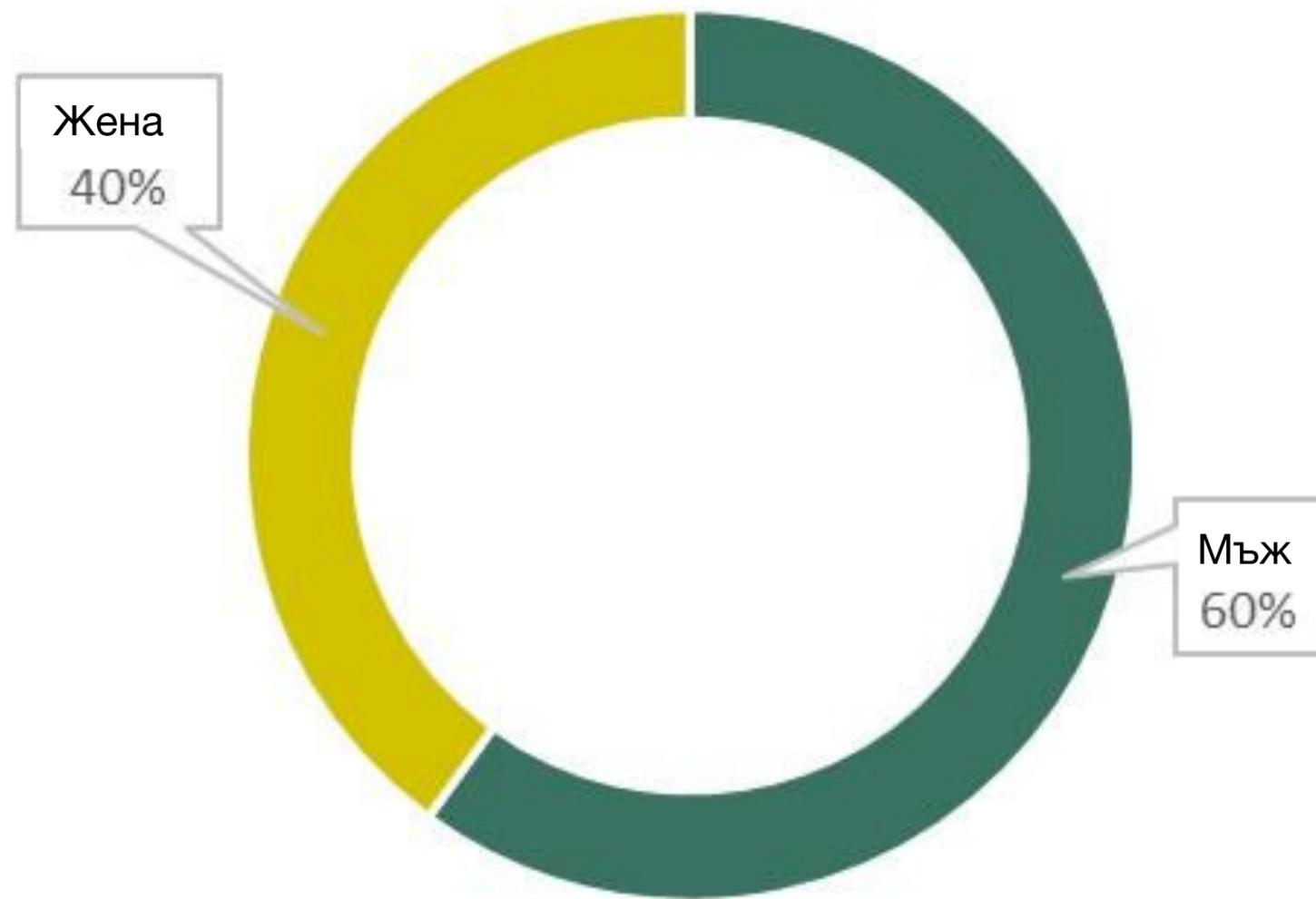
Пол:
32 жени
49 мъже

Между 1 юли
и 1 септември
2025 г.

Социално-демографски преглед на участниците: Възраст

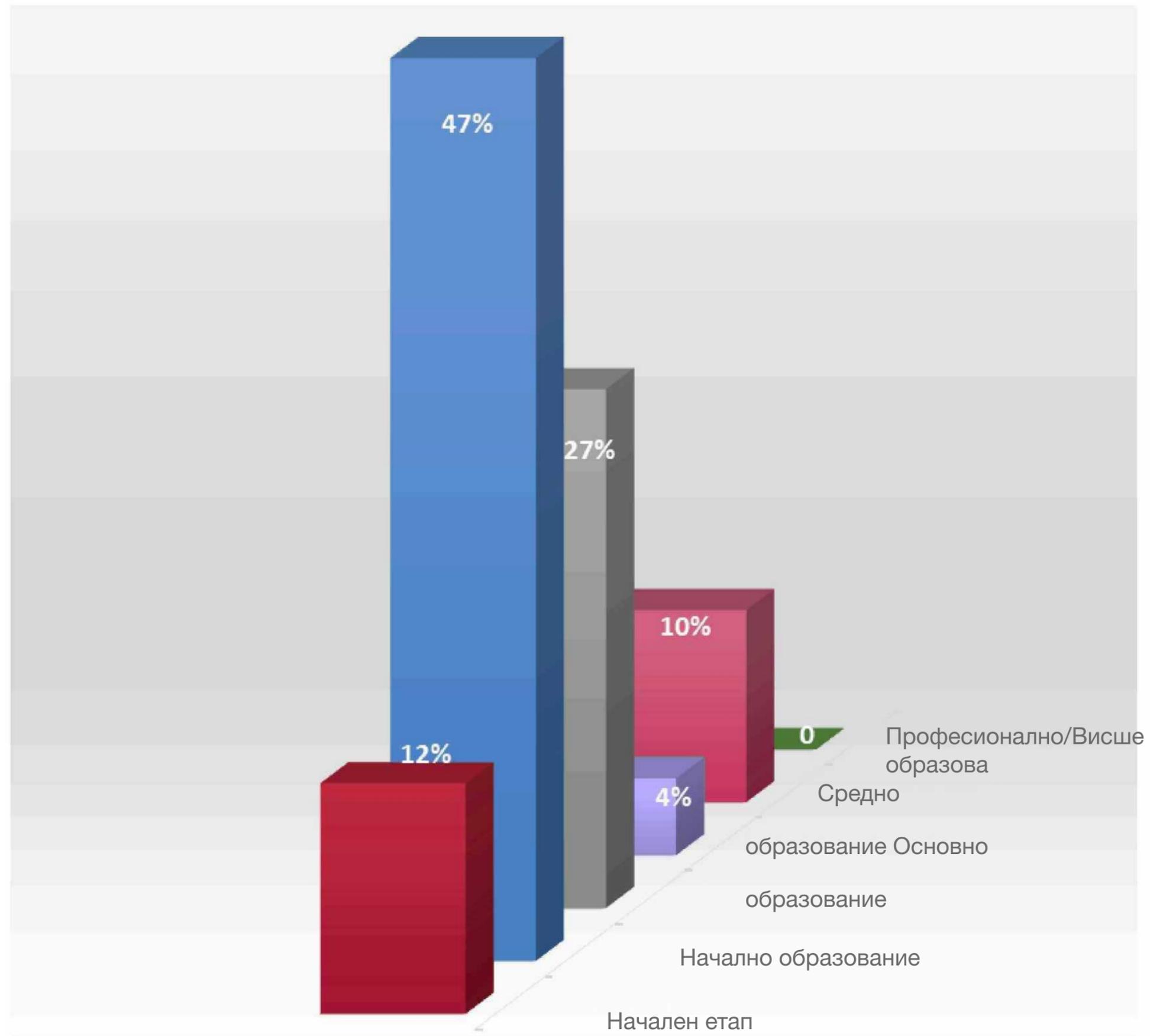
Социално-демографски преглед на участниците: Пол

■ Мъж ■ Жена

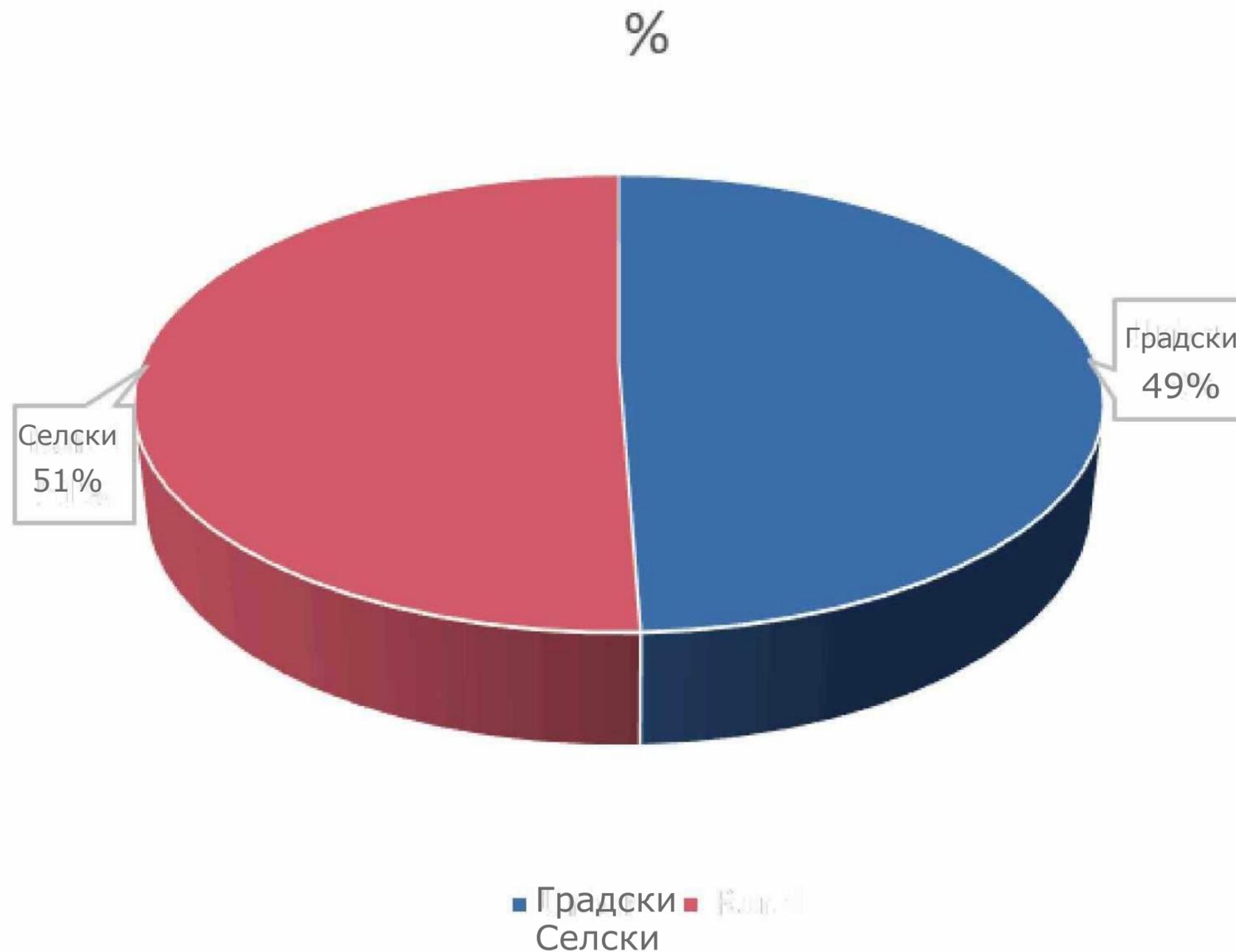
Социално-демографски преглед на участниците: ниво на образование

Социално-демографски преглед на участниците: населено място

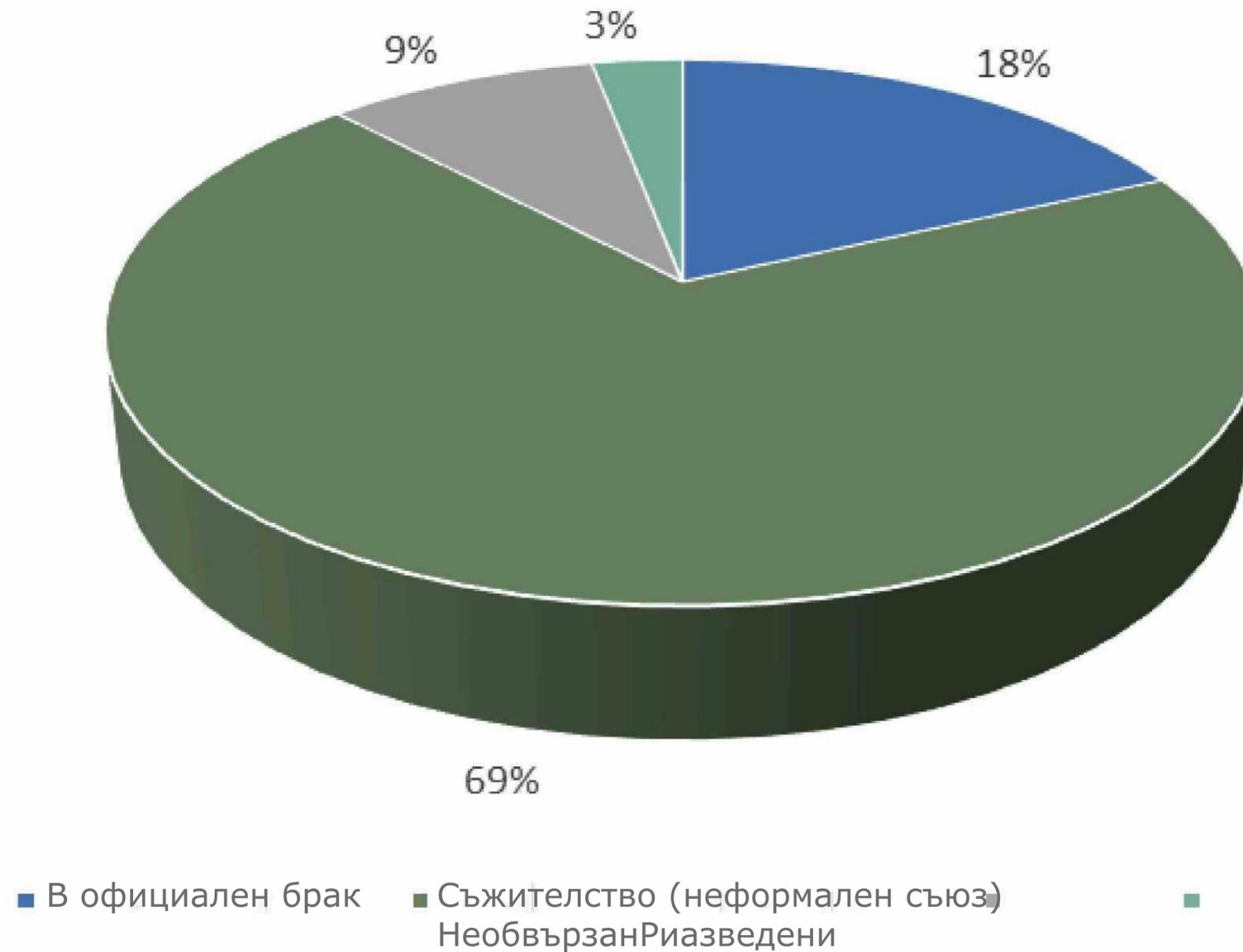
Градски райони: София и
Пловдив

Селски райони:
по-малки градове и села

Социално-демографски преглед на участниците

Семейно положение

Социално-демографски преглед на участниците: статут на присъдата

Анализ на данните - тематичен анализ

- Избор на представителни откъси от интервютата за всяка тема.
- Критичен и интерпретативен анализ на темите във връзка с целите на изследването.
- Интегриране на специализирана литература в подкрепа на интерпретациите.

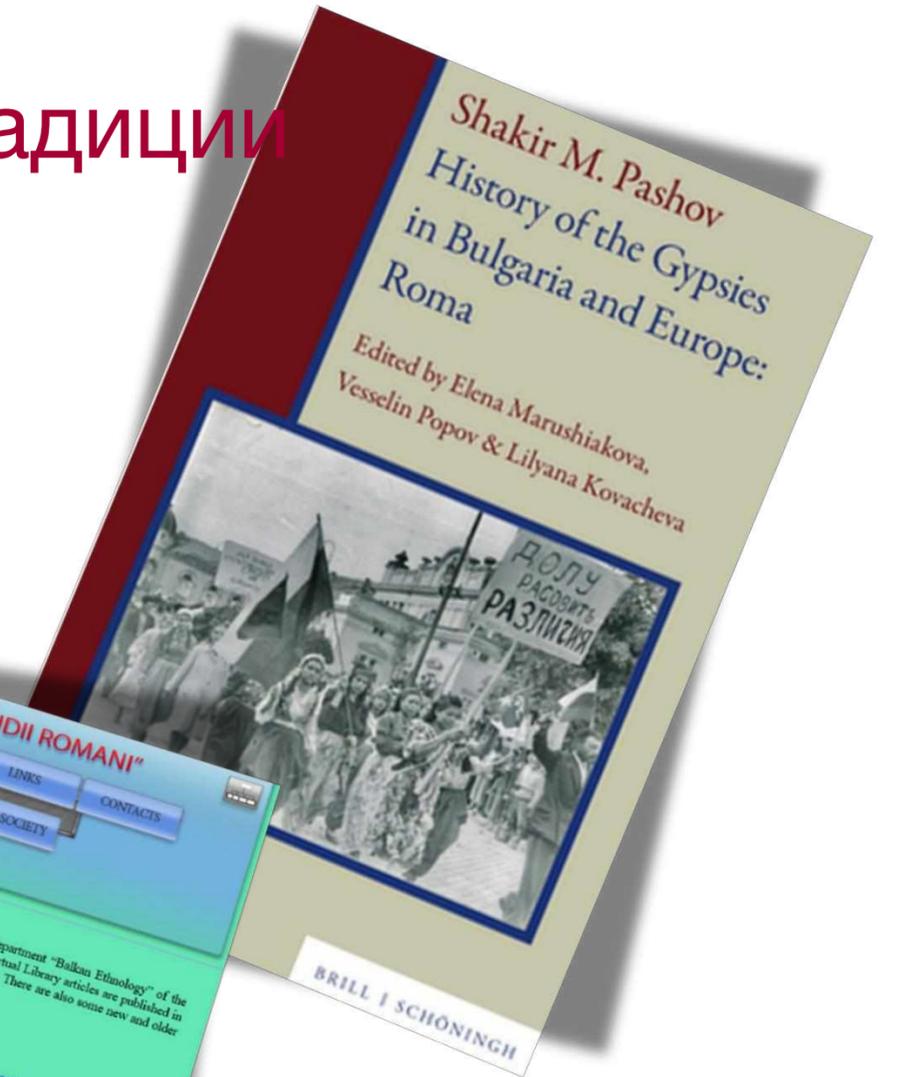
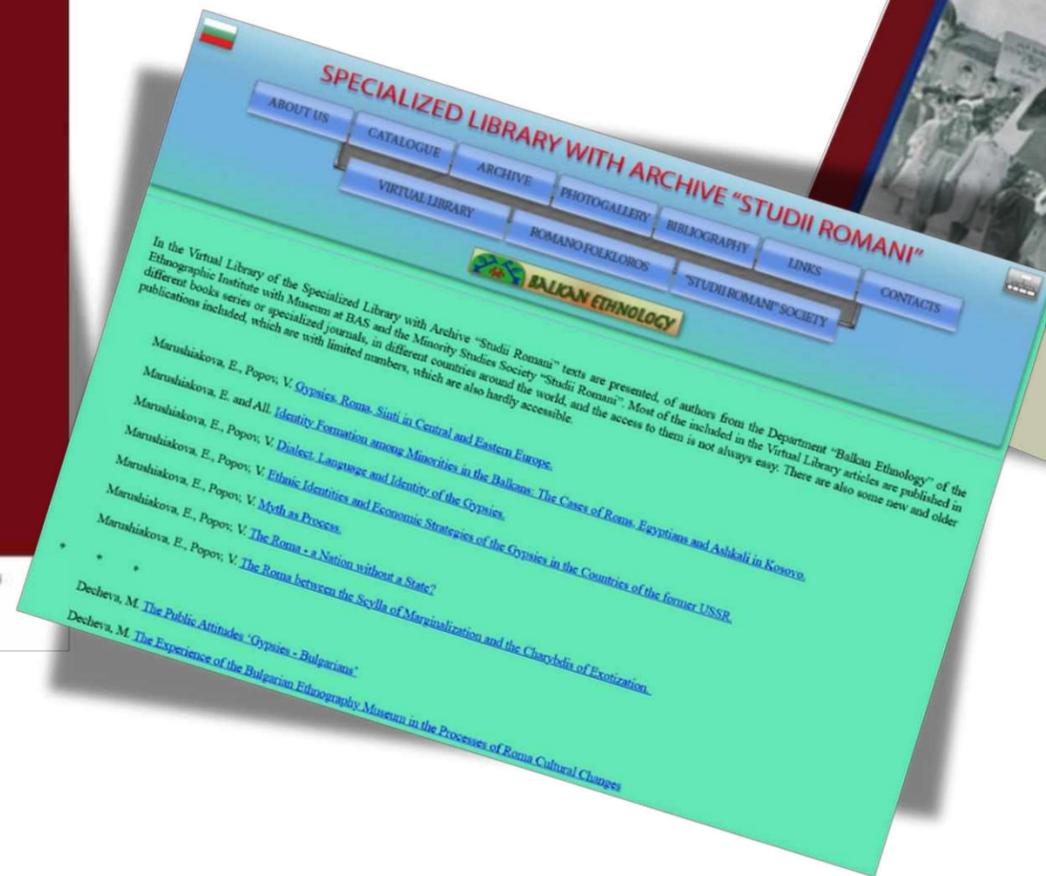
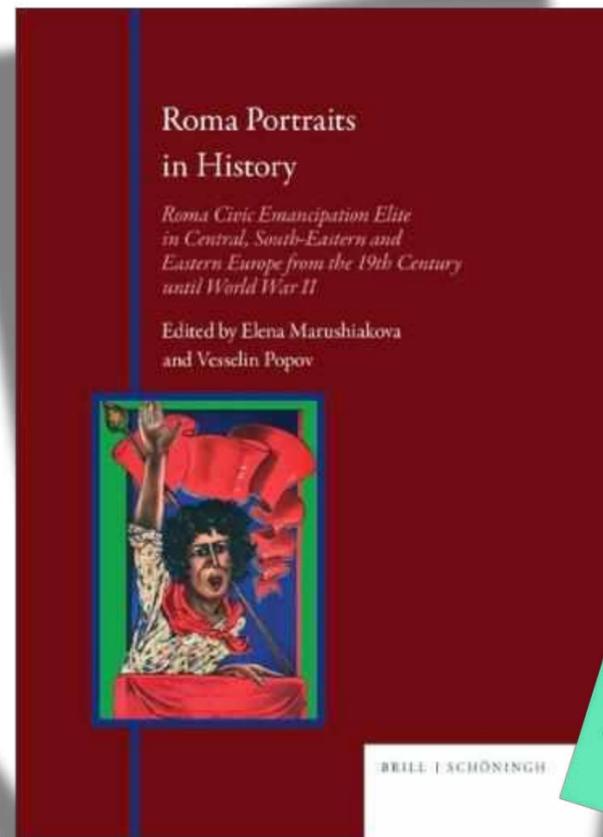
Първични данни: 80 транскрипции от интервюта + поддържащи документи

Първоначално кодиране и дефиниране на основни теми

Групиране на гледните точки

Изготвяне на доклада

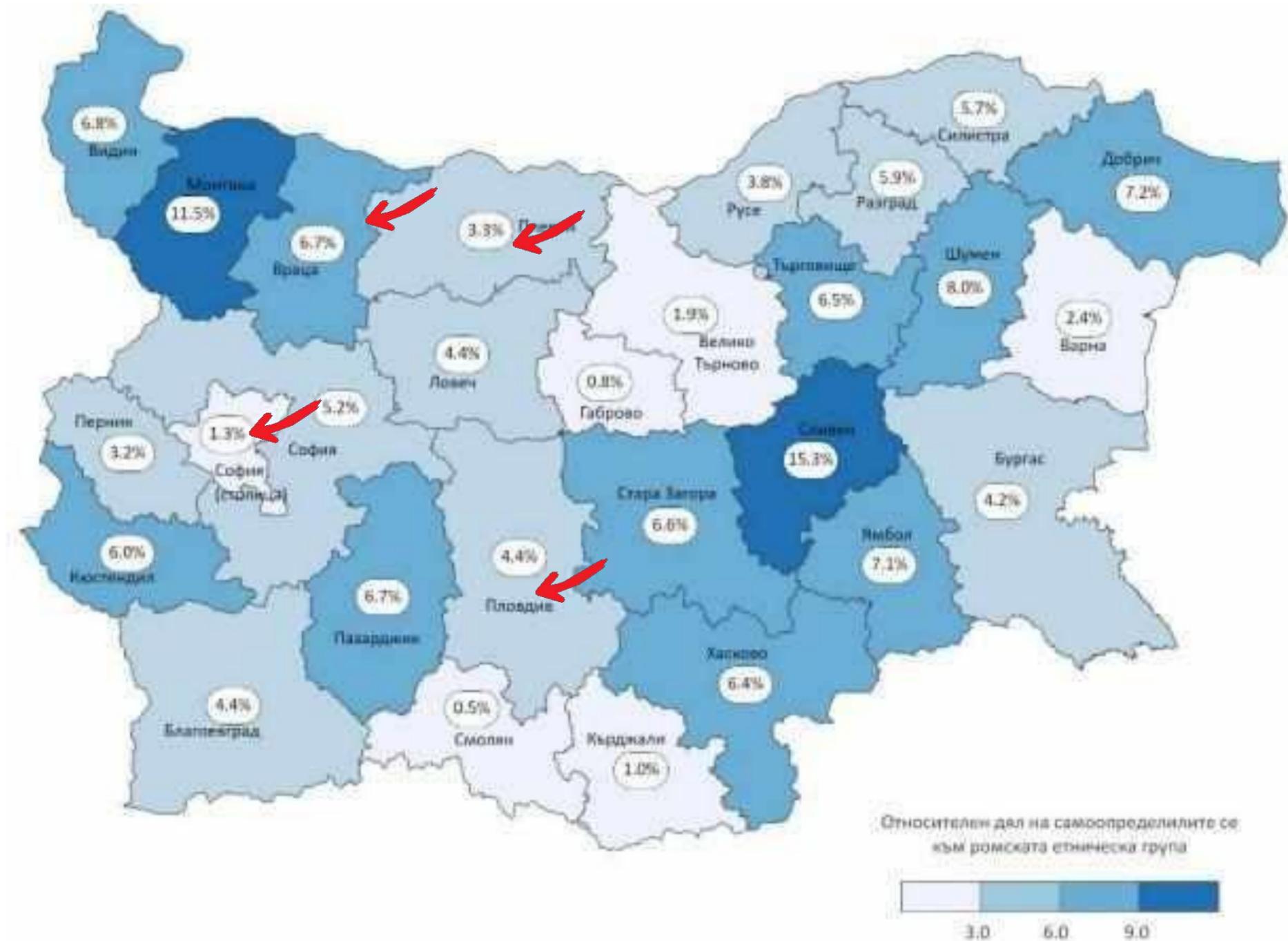
Контекст на изследването: Ромска история и традиции

Контекст на изследването: Какво знаем за ромите в България

Преброяването на населението е единственият официален източник на етнически данни.

Съществуват редица оценки, но те са ограничени или териториално, или тематично.

Контекст на изследването: Какво знаем за ромите в България

Данните на Агенцията на ЕС за основните права от 2024 г. сочат, че:

- 53% от ромите са изложени на риск от бедност в сравнение с 86% през 2016 г.
- 42% от младите роми имат поне основно образование в сравнение с 49% през 2016 г.
- 79% от ромите живеят в пренаселени жилища в сравнение с 34% от общото население на България
- 70% от ромските деца посещават сегрегирани училища
- 19% от ромите са били обект на дискриминация, докато само 7% от тях са докладвали за подобни инциденти

Данните на НСИ и Агенцията на ЕС за основните права от 2022 г. показват, че пространствената сегрегация е сред най-лишаващите фактори, засягащи ромите.

Контекст на изследването: Какво знаем за традициите и половите роли?

Проучване на Световната банка от 2014 г. в четири общности показва, че съществува:

- **разминаване** между прокламираните ценности и тяхното прилагане на практика по отношение на традиционните норми за половете;
- **намаляващ авторитет на мъжете роми** в семейството, което е основна причина за високи нива на стрес в домакинствата и за осезаемо увеличение на домашното насилие
- **Отношенията в домакинствата и между поколенията** са в състояние на постоянна промяна, докато половите роли продължават да еволюират.
- Там, където натискът на традиционните социални норми е силен, **момчетата** биват подтиквани да издържат семейството си, вместо да посещават училище, а голямото значение, отдавано на девствеността на булките, кара родителите да отписват **дъщерите** си от училище, когато достигнат пубертет

Идентичност и личен опит:

Как респондентите дефинират това да си ром

„Не се срамувам, че съм ром. Защото ние се грижим за близките си, ако имаме близък в нужда, винаги ще... Казвам го с ръка на сърцето - ще съблека дрехите си и ще му ги дам.“ (BG_SOFIA_15)

„Казвам истината, няма цигани, няма българи, всички сме еднакви. Живеем в една държава, по принцип.“ (BG_SOFIA_14)

Идентичност и личен опит: Етнически подгрупи

„Цигани“ е това, което вие, българите, ни наричате. Всички сме цигани под общ знаменател. Обаче ние, циганите, имаме и други неща. Например, имаме лешетари [събирачи], имаме цигани, които са, ами, все пак са част от нас, всички сме цигани, но се делим на цигани, лешетари и калайджии.

Така че сме три групи. И например калайджиите - те мразят лешетарите. И циганите, и те мразят лешетарите. [...]
Лешетарите живеят в гетото, крадат, бият се и правят всичко [лошо], което се случва. Но сега циганите отвориха ресторанти и магазини в центъра на града, участват в политически партии, народни представители са и заради това са нещо повече от лешетарите. (BG_BS_11)

Идентичност и личен опит: Език и религия

„Да, особено езика, но се разбираме. Те малко изкривяват езика си, ние го говорим по-ясно, а те казват, че ние го говорим мръсно, те го говорят ясно, а ние не можем да се съгласим с това. Но се разбираме.

Има думи, които не разбираме, но по един или друг начин схващаме за какво става въпрос. В по-голямата си част се разбираме. Аз ги разбирам

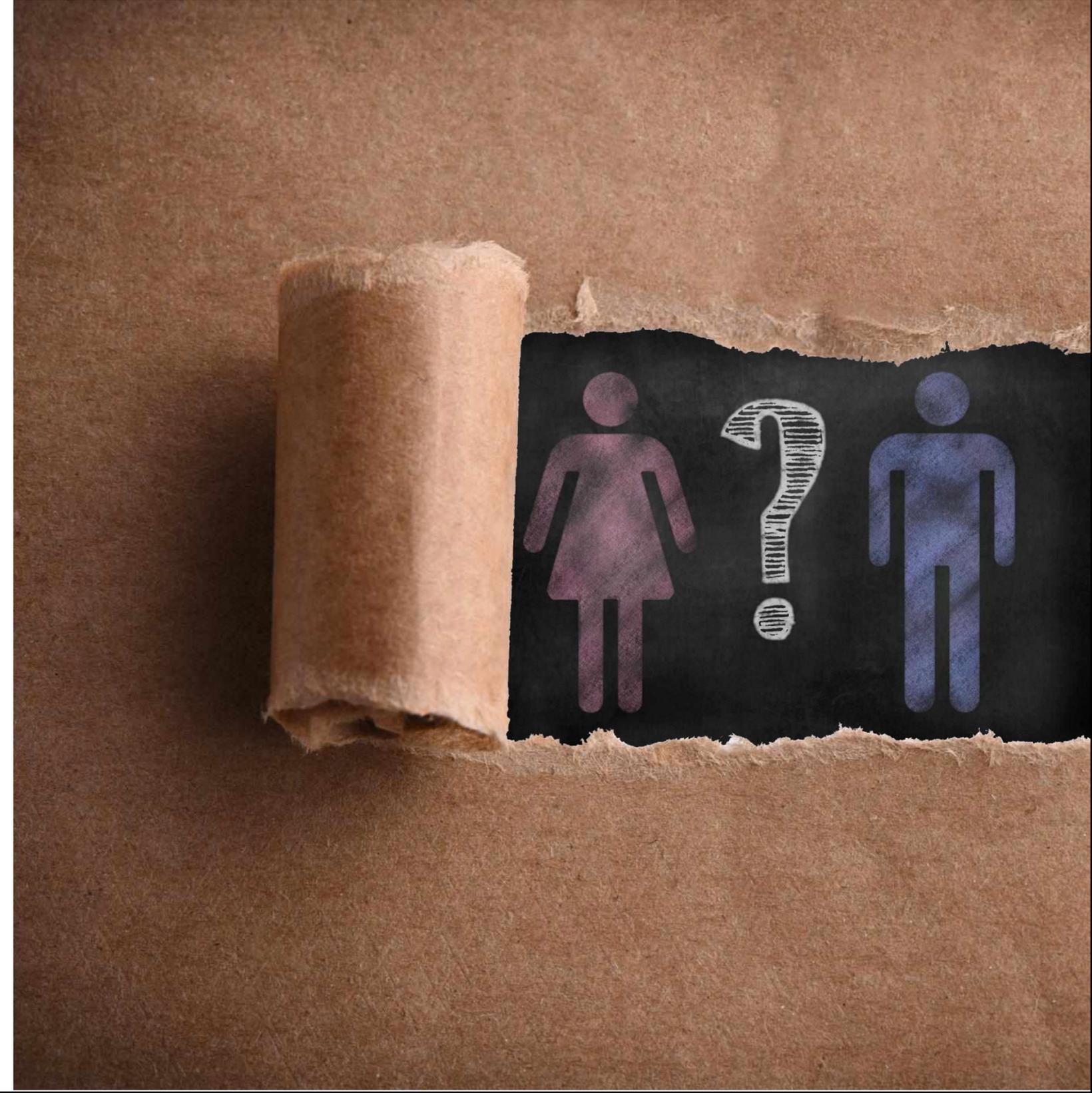
много

добре, защото пътувам постоянно, било то по работа или за нещо друго, винаги съм в командировки, свикнах вече. Дори имаше период, в който започнах да говоря турски, защото работех в Разград, а там повечето хора са турци. И започнах да говоря турски, такива неща.“

(BG_SOFIA_4)

Пол и интерсекционалност

- Специфични уязвимости, свързани с пола
- Преживявания, присъщи само за жените:
 - ранни бракове
 - купуване на булки
 - живот в нестабилни семейства

Историческа памет и миграция

„Свързвам смяната на имената с неприятни спомени. Беше в средното училище. Имах един много добър учител. Много добър. Но споменът ми за това е неприятен. Девет пъти [учителят казваше] -

„Галин, стани!“ А аз не си знам името, защото знам [че се казвам] Гюлси. Израснах с това име. Извикаха полиция. Родителите ни от работа.

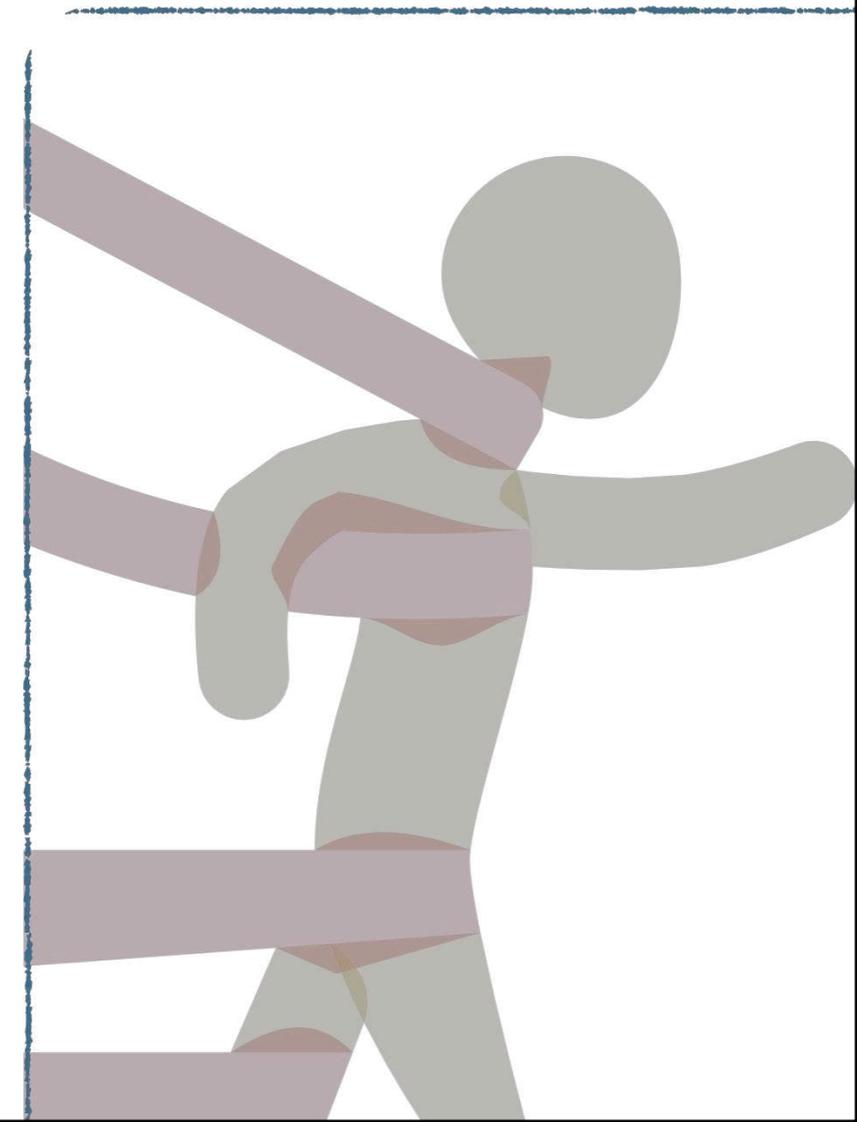
Че под техен контрол аз не съм искал да приема българското име и така нататък. Кое не беше вярно. И затова понякога, като се замисля, мразя името Галин, но съм свикнал с него.“

BG_BS_4

Социално-икономически предизвикателства

- Липса на възможности за заетост
- Липса на достъп до (качествено) образование
- Липса на прилични и/или достъпни жилища
- Живот в пространствена сегрегация

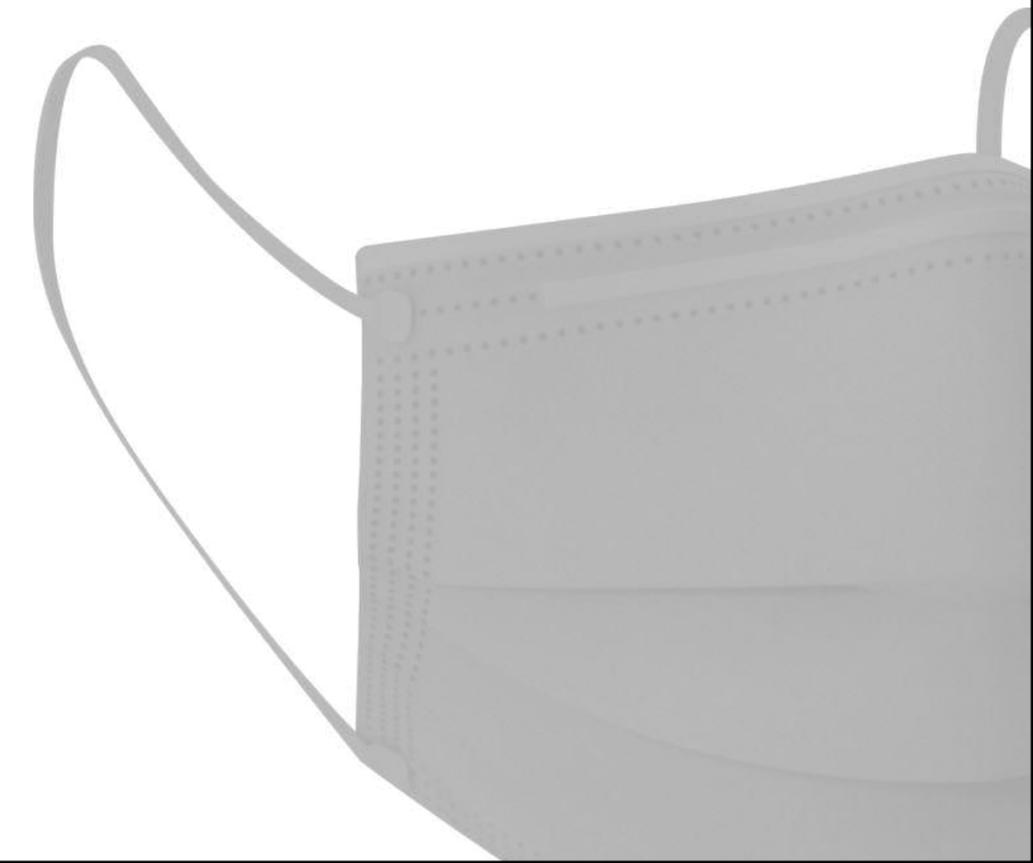
Преживявания по време на пандемията от COVID-19

„Понеже в квартала имаше една аптека, затвориха я, един арабин я държеше. И той ми даде едни лекарства, обаче аз ги пих три дни и ме накараха да се чувствам по-зле. Затова спрях да ги пия, и след пет дни бях отново на крака. Почти всички мои приятели се разболяха. Не сме се затваряли вътре.

Защото, честно да кажа, това беше просто грип. А сега ги вкарваха в болницата, според мен повечето лекари ги интубираха и други подобни неща. Затова хората умираха. И много от нашите роми не искаха да ходят в болница, дори криеха, че имат КОВИД, за да не ги приемат. И тези от нас, които се разболяхме, никога не отидохме в болница, живи сме.

Но тези, които отидоха в болницата, не се върнаха.

Нито един.“ (BG_SOFIA_4)

Отношения със системата за пробация

- Повтарящи се модели на правонарушения

„Да, извършил съм престъпление, но когато наказваш някого, трябва също така да му покажеш и правилния път. В този случай това не се случва. [...] Преди, когато влязох в затвора за година и половина, знаете ли на какво ме научи затворът? Не да спра да върша престъпления, а когато ги върша, как да го правя така, че да не ме хванат. За какво говорим - влизаш там да си излежиш присъдата, но вътре срещаш хора, които те учат как следващия път да го направиш по-интелигентно, за да не бъдеш наказан.“

Решения и надежди

„Ако имаше работа за всички, ромите нямаше да се занимават с неприятности. За да живеят по-добре, ромите не трябва да се женят толкова рано, а трябва да следват висше образование. Това би променило и отношението към тях.“ (BG_BS_17)

„Не искам хората да ни гледат по различен начин. Ромите трябва да имат шанс да докажат какво могат.“

(BG_SOFIA_13)

Дискриминация и расизъм

Често срещани стереотипи

Респондентите често съобщават, че се сблъскват със следните стереотипи за ромите:

- Криминализация: Вярването, че ромите са склонни към кражби или нечестно поведение, например: „Ромите ще ти откраднат портмонето“.
- Предразсъдъци относно трудовата етика: Възприятието, че ромите са мързеливи или ненадеждни, което често води до предположението, че са неподходящи или нежелани като работници.
- Образователен дефицит: Стереотипът, че ромите са необразовани или им липсват интелектуални способности.
- Физическо профилиране: Предположението, че определени физически характеристики автоматично показват ромски етнос.

Скрита срещу явна дискриминация

Механизми за устойчивост и подкрепа

„Що се отнася до живота, всичко, което Бог ми е дал, е всичко, което имам. Не мога да го дефинирам, защото когато започнеш да дефинираш нещо, винаги нещо се обърква. [...] Поставяш си цел и с течение на времето нещо се обърква. Затова казах, каквото е писано да стане, става. Да, каквото е писано, това ще се случи.“
(BG_PLEVEN_1)

Ромите традиционно нямат многостепенна социална структура, затова мислят в рамките на семейството и местната общност: механизми за взаимна подкрепа

Стремежи и послания за социална промяна

- Нужда да се обръща повече внимание на добрите примери
„На ромите трябва да се даде шанс да покажат какво могат—не просто да бъдат отхвърляни в момента, в който ги видят.“ (BG_SOFIA_1)
- Ромите трябва да се променят
„Вече не харесвам гетата. Да, оттам съм, там израснах, но не искам децата ми да растат там. Искам те да живеят съвсем различен живот.“ (BG_SOFIA_16.2)
- Българските родители трябва да учат децата си на равноправие
„На моята улица българи и роми живеят заедно чудесно, защото са израснали заедно и се познават. Ако българските и ромските деца общуват от ранна възраст, дискриминацията може да намалее. Това трябва да започне от родителите.“ (BG_SOFIA_4)

Ключови изводи и препоръки

Ромите:

- са изключително разнообразна група, преминаваща през постоянни социални и културни промени
- се борят с баланса между традициите и социалните норми
- осъзнават своите силни страни и предизвикателства
- се чувстват недооценени от етническото

МНОЗИНСТВО

Следователно,

като общество трябва

- **да** включваме ромските гласове при разработването на политики
- засилим подкрепата за ромската младеж в образованието
- насърчаваме развитието на умения и пътищата за заетост.

- **Пробащонната служба може да:** засили сътрудничеството с ромските общностни медиатори
- преосмисли плановете за рехабилитация, така че да отразяват реалните условия на живот
- Да въведе сесии за работа на терен в ромските квартали...

Благодарим ви!

Мария Дойчинова

maria.doichinova@csd.eu

Център за изследване на
демокрацията

<https://csd.eu>